

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ПЕРЕКЛАДУ ПОЛЬСЬКО-УКРАЇНСЬКИХ ФРАЗЕОЛОГІЗМІВ

У сучасному мовознавстві фразеологізмом (фразеологічною одиницею, фразеологічним зворотом, фраземою) називають лексико-граматичну єдність, що складається з двох або більше компонентів, яка має семантичну цілісність та синтаксичну неподільність. Здебільшого, фраземи утворюються внаслідок метафоризації вільних синтаксичних конструкцій. Переосмислені, образно вмотивовані фразеологічні одиниці прийнято вважати ідіомами.

В основі формування фразеологічного фонду певної мови лежать передусім спостереження за повсякденним життям, побутовими обставинами, родинними й суспільними взаєминами, трудовими процесами, історичними подіями, традиціями, явищами природи, флорою і фауною.

Переклад фразеологізмів – це досить важливий та специфічний процес, що передбачає дотримання багатьох правил, щоб переклад був якісним та логічним.

Фразеологізми опираються на тлумачення знаків, котрі, володіючи власним концептуальним наповненням, демонструють архетипні уявлення людей та їх індивідуальне бачення світу. До того ж, ці мовні елементи формуються під впливом різних образно-метафоричних засобів.

В історії вивчення та розвитку фразеології значущим є внесок таких учених, як: І. Білодід, С. Бомба, О. Галинська, Н. Головіна, Е. Єнджейко, Л. Кожуховська, О. Левченко, А. Мойсієнко, В. Мокієнко, Г. Морараш, А. Новаковська, А. Пайджінська, А. Пеля, Ю. Прадід, В. Руснак, Л. Савченко, С. Скорупка, І. Тепляков, В. Ужченко, В. Хлебда, Н. Хома, П. Флічінський, В. Чешьлінська, С. Шобер тощо.

Метою дослідження є розгляд проблемних питань особливостей перекладу польських фразеологічних одиниць українською мовою. У сучасних наукових дослідженнях польських та українських мовознавців,

незважаючи на наявність спільної теоретичної бази, бракує єдиного визначення фразеологічних зворотів та критеріїв їхньої класифікації. Польські та українські лінгвісти виробили різні підходи до вивчення цього мовного явища.

«Фразеологія (від гр. *phrasis* «вираз, зворот» і *logos* «слово, вчення») визначається мовознавцями як сукупність фразеологізмів певної мови (у вузькому розумінні – лише ідіоми та стійкі сполучення слів), або ж як розділ мовознавства, який вивчає фразеологічний склад мови (у широкому розумінні – ідіоми, фразеологічні сполучення, прислів'я, приказки, крилаті вислови тощо)» [1].

Фразеологізм – це стійке словосполучення або поєднання слів, яке з'являється в мові як неподільний та єдиний за значенням вираз [4].

В українській мові для передачі значення польського фразеологізму *rozindyczyć się* можна використати кілька варіантів, залежно від контексту. Ось деякі з них: надутися як індик – цей фразеологізм максимально близький до польського за своїм емоційним забарвленням; влаштувати сцену – вказує на різке та емоційне вираження невдоволення або злості. Польський фразеологізм *zbaranieć* означає бути приголомшеним, ошелешеним або розгубленим, ніби втратити здатність мислити ясно. Фразеологізми: *wytříщати очі* – означає здивуватися або бути ошелешеним до такої міри, що людина просто стоїть з широко відкритими очима; *rozgubитися* – означає втратити орієнтацію або ясність мислення у певній ситуації; стояти, як вкопаний – підкреслює несподіване заціпеніння або приголомшення. Ці вирази можуть передати стан розгубленості або ошелешеності, подібно до польського *zbaranieć*. *Osowieć* – бути пригніченим, депресивним; означає стати сумним, пригніченим, втратити колишній запал або енергію. В українській мові можна використовувати такі фразеологізми для передачі цього значення: *повісити носа* – означає бути засмученим, пригніченим; *опустити руки* – втратити надію або енергію до дії; *засмутитися* – загальне слово, що передає стан смутку та пригніченості. Ці вирази допоможуть передати стан пригніченості або смутку, подібно до польського *osowieć*. *Wуczyć się* – бити байдики, ледарювати, проводити час у бездіяльності.

Переклад фразеологізмів пов'язаний із проблемою фразеологічної еквівалентності. Існує кілька класифікацій, які розглядають еквівалентні та нееквівалентні фразеологічні одиниці. О. Кунін [2] розрізняє моноеквіваленти та вибірковий переклад. Моноеквівалентами він називає стійкі словосполучення, які мають лише один відповідник в іншій мові. Також О. Кунін розрізняє часткові фразеологічні еквіваленти на такі групи: – часткові лексичні еквіваленти; часткові граматичні еквіваленти; еквіваленти, що відрізняються внутрішньою образністю фразеологічних зворотів [6].

Вибірковий переклад стосується фразеологізмів, які мають кілька синонімів у мові перекладу.

Дослідження якісної еквівалентності є більш складними. Спочатку визначається семантична відповідність фразеологічних одиниць у досліджуваних мовах, а потім порівнюється їхня формальна структура. Мечислав Басай [5] запропонував поділ якісної еквівалентності на семантичну та формальну.

Класифікація типів польських і українських фразеологізмів у перекладі, запропонована М. Абузаровою [4], є прийнятною. Мовознавець виділяє такі групи: фразеологізми, що мають відповідники в українській мові і не викликають значних труднощів при передачі українською мовою; фразеологічні структури, що не мають відповідників в українській мові.

Особливі труднощі викликають фразеологізми, що характеризуються багатозначністю наприклад, *mieć dobrze w głowie* може означати бути розсудливим, розумним і в цьому контексті можна дібрати такі українські фразеологічні відповідники як мати голову на плечах, мати всі клепки в голові, мати олію в голові, мати тям у голові та под., але також польський фразеологізм *mieć dobrze w głowie* може мати значення бути під впливом алкоголю, тоді відповідниками будуть такі евфемізовані сполуки, як лизнути скляного бога, дати гарту, зачмелити голову, плести кренделі ногами, горло прополоскати та багато інших.

Регіональні фразеологізми: так, у познанській говірці є фразеологізм *dostać wilka – siedzieć na zimnym i zachorować/przeziębic się*; цей фразеологізм не поширений і у загальнолітературній польській мові, українською його

можна перекласти таким чином: сидіти на холодному захворіти/простудитися. У таких випадках, як і з фразеологізмами-реаліями, перекладач нерідко змушений вдатися до описового перекладу або перекладацького коментаря. Міжмовні фразеологізми-омоніми з оманливою зовнішньою формою (однаковою або подібною структурою), але із різним значенням наприклад: *odreki* — означає відразу; в українській мові від руки значить ручним способом (наприклад, написаний від руки аркуш); у польській мові *niebieski ptak* — нерозсудлива, невідповідальна людина, що не має відповідного заняття, живе за рахунок інших, дармоїд, український відповідник — вітер в голові; натомість український фразеологізм синій птах — символ щастя, ідеалу [3].

При здійсненні перекладів першочергове завдання — зберегти внутрішню форму фразеологізму, що впливає на вибір відповідності. Знання того, як точно перекласти фразеологізми, є дуже важливим для перекладачів, оскільки ідіоми — це унікальне відображення культури та історії нації, але вони не завжди можуть бути зрозумілими для іноземців.

Мова — ключова складова культури нації, тому її опанування відбувається у щільній взаємодії з етнокультурними аспектами — повсякденним життям, традиціями та звичаями, властивими для певного соціуму. Прихильники лінгвокультурологічного підходу вважають фразеологічний фонд мови найціннішим джерелом інформації про культуру та менталітет певного народу, адже у сталих висловах зберігаються уявлення народу про міфи, звичаї, обряди, ритуали, звички, мораль, поведінку.

Відтак, фразеологія відбиває менталітет народу, його звичаї, традиції та систему моральних та ціннісних уявлень. Фразеологічні одиниці є невід’ємною частиною нашого буття та проникають у всі його сфери. Завдяки фразеологічним зворотам під час навчання можна охопити значну лінгвокраїнознавчу складову мови, сформувати соціокультурну компетентність та вдосконалити інші потрібні навички перекладача. Слід зауважити, що застосування фразеологізмів у освітньому процесі сприяє зануренню здобувачів освіти у іншомовне середовище.

Список використаної літератури

1. Кочерган М. П. Загальне мовознавство : підручник. К. : Академія, 2003. 464 с.
2. Личковах В. А. Естетика українського та польського авангарду: монографія. Київ : НАКККиМ, 2021. 288 с.
3. Маслова Г. Особливості та способи перекладу жаргонної лексики (на матеріалі художнього тексту). Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Філологія, 2016, 21 (1). С. 122-125.
4. Шульженко А. С. Фразеологізми на позначення відчуттів людини в українській, англійській та французькій мовах: структурний і семантичний аспекти: дис. ... канд. філол. наук: 10.02.17 Донецький національний університет імені Василя Стуса. Вінниця, 2020. 215 с.
5. Czerepowicka M. Słownik elektroniczny jednostek frazeologicznych. Język Polski, 2014, 129 s.
6. Pajdzińska A. Znaczenie związku frazeologicznego. Poznańskie spotkanie językoznawcze. Poznań, 1996. T. 1. S. 168–173.

Тетяна Савчин,
кандидат філологічних наук, доцент,
Тернопільського національного технічного університету
імені Івана Пулюя

ДМИТРО ПАВЛИЧКО ЯК ДІЯЧ У ПОЛЬСЬКІЙ КУЛЬТУРІ: ДІЯЛЬНІСТЬ У ВАРШАВІ ТА ПЕРЕКЛАДАЦЬКА СПАДЩИНА

Дмитро Павличко – видатна постать в історії української культури, чия діяльність охоплювала поезію, переклад, літературну критику та громадсько-політичну сферу. Його внесок у розвиток українсько-польських культурних відносин є особливо значущим, адже він відіграв ключову роль у зближенні двох сусідніх народів через літературу та дипломатію. Ці тези зосереджуються на варшавському періоді його діяльності та його визначальній ролі як перекладача, що став мостом між українською та польською літературними традиціями.

Зв'язки Дмитра Павличка з Польщею сягають його ранніх років. Навчаючись у польській школі, він усвідомив свою українську ідентичність, що, ймовірно, заклало підґрунтя для його подальшого інтересу до польської культури та відносин між двома країнами. Згодом, протягом 1999-2002 років,